

Міністерство освіти і науки України

**Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»**

Кафедра української мови та літератури

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Культура усного мовлення з практикумом із виразного читання»

підготовки здобувачів ступеня вищої

освіти бакалавр

(назва рівня вищої освіти)

спеціальності 014 Середня освіта (українська мова і література)

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізації позашкільна освіта

(назва спеціалізації)

Слов'янськ – 2016

РОЗРОБИЛА ТА ВНЕСЛА КАФЕДРА української мови та літератури

УКЛАДАЧІ ПРОГРАМИ:

канд. філол. наук, доцент Г. М. Куцак;

канд. філол. наук, доцент Т. В. Полякова.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

доцент кафедри російської мови та літератури, канд. філол. наук, доц.
І. М. Казаков;

канд. філол. наук, доцент кафедри української мови та літератури
Л. М. Тищенко.

Рекомендувала до впровадження
науково-методична рада
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
“10” травня 2016 р.
протокол № 3

Перший проректор

О. Г. Набока

ВСТУП

Навчальна програма дисципліни «Культура усного мовлення з практикумом із виразного читання» складена відповідно до освітньої програми та навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр зі спеціальності 014 Середня освіта (українська мова та література).

Предмет вивчення навчальної дисципліни – принципи оволодіння українською мовою, що є складником культури людини, навичками комунікації; мовна компетенція; загальноприйнятий мовний етикет тощо.

Міждисциплінарні зв'язки: сучасна українська літературна мова, мовознавство, педагогіка, українознавство, соціологія, українська література, психологія, етика.

Програма навчальної дисципліни містить такі змістові модулі:

1. Культура усного мовлення.
2. Виразне читання.

1. Мета і завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета вивчення навчальної дисципліни «Культура усного мовлення з практикумом із виразного читання» – дати здобувачам знання про мову як унормоване явище, систему в різних комунікативних ситуаціях; виявити її зв'язок з інтердисциплінарними науками; окреслити роль мови в житті суспільства загалом і кожної людини зокрема, опанувати закономірності теорії і практики виразного читання.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни «Культура усного мовлення з методикою аналізу художнього тексту» – формування мовної компетенції, тобто системи знань про мову, мінімуму мовних і мовленнєвих понять, достатніх для здійснення комунікації в межах певної сфери спілкування; простеження закономірностей функціонування мови; забезпечення належного рівня культури мовлення здобувачів, розвитку комунікативних умінь і навичок і їх практична реалізація (оволодіння «кодексом ввічливості»); розкрити місце і значення виразного читання як мистецтва слова; розкрити важливість вправ на розвиток певних умінь і навичок, вироблення умінь керувати роботою дихального апарату, на скорочення вдиху і подовження видиху, на кероване дихання в процесі мовлення, на розвиток голосу, удосконалення навичок дикції; навчити здобувачів готувати твори для читання та розповідання, уміти провести літературознавчий і дійовий аналізи твору, які дають змогу глибоко проникати в його ідейний зміст, розкривати образи, композицію, сюжет, художні особливості, мову, виховне й освітнє значення; визначати наскрізну дію та основні етапи її розвитку, розписувати мовну партитуру.

1.3. За результатами вивчення дисципліни у здобувачів повинні бути сформовані такі компетентності:

загальні:

1. Соціокультурна компетентність:

- розуміти роль культури, науки в розвитку цивілізації, їх співвідношення і пов'язаних з ними сучасних соціальних і етичних проблем, цінності наукової раціональності та її історичних типів, знати структуру, форми й методи наукового пізнання, їхню еволюцію;
- знати форми й типи культур, основні культурно-історичні світові центри та регіони, закономірності їхнього функціонування й розвитку, знати історію культури України, її місце у світовій культурі і цивілізації;
- бути обізнаним у найважливіших галузях та етапах розвитку гуманітарного і соціально-економічного знання, основних наукових школах, напрямках, концепціях, джерелах гуманітарного знання і видах роботи з ними;
- уміти аналізувати в загальних рисах основні економічні події у своїй країні і за її межами, знаходити і використовувати інформацію, необхідну для орієнтування в основних поточних проблемах економіки;
- знати права і свободи людини й громадянина, уміти їх реалізувати в різних сферах життя, знати Конституцію України;
- мати уявлення про наукові, філософські й релігійні картини світу, сутність призначення та сенс життя людини, про різноманітність людського пізнання, співвідношення істини і помилки, безвір'я і віри, раціонального та ірраціонального в людській уяві, особливості функціонування знання в сучасному суспільстві, про естетичні цінності, їх значення у творчості та повсякденному житті, уміти орієнтуватися в них;
- сприймати й розуміти різні жанри мистецтва (художню літературу, живопис, музику).

2. Інформаційна компетентність:

- уміти користуватися сучасними інформаційними технологіями;
- вільно орієнтуватися в стрімкому потоці наукової інформації, вести особистий науковий пошук за допомогою різних інформаційних систем;
- уміти користуватися електронними носіями для ведення навчальної документації середньої та старшої школи;
- бути обізнаним та вміти вільно користуватися інформаційними системами: бібліотеками, каталогами, архівами, локальними та глобальними мережами для ефективного пошуку й структурування інформації.

3. Комунікативна компетентність:

- знаходити засоби виражати особисте ставлення учителя-гуманіста до культурно-естетичних проблем;
- уміти виражати й обґрунтовувати свою позицію з питань, які стосуються історичного минулого;
- сенситивність до можливостей адаптації матеріалу згідно з умовами загальноосвітніх навчальних закладів;
- уміння застосовувати різні методичні ситуації залежно від навчального контексту;
- уміти в практичній діяльності застосовувати знання етикету і дотримання етики ділового спілкування;

- вільно володіти українською мовою як державною і як мовою професійного та повсякденного спілкування з учнями;
- використовувати вербальні і позамовні засоби комунікації, техніки взаємодії в ситуаціях спілкування зі школярами, батьками, колегами, адміністрацією школи.

4. Здоров'язбережувальна компетентність:

- розуміти природу психіки, знати основні психологічні функції та їхні фізіологічні механізми, співвідношення природних і соціальних чинників у становленні психіки, розуміти значення волі й емоцій, потреб і мотивів;
- уміти дати психологічну характеристику особистості (її темпераменту, здібностей), інтерпретацію власного психічного стану, володіти найпростішими способами саморегуляції;
- розуміти співвідношення впливу спадковості і соціального середовища, ролі й значення національних і культурно-історичних чинників у навчанні і вихованні;
- упроваджувати в навчально-виховний процес здоров'язбережувальні освітні технології через усвідомлення ідей здоров'язбереження та здоров'яформування, розвивати в учнів активну мотивацію щодо необхідності дбайливого ставлення до власного здоров'я;
- здійснювати моніторинг показників індивідуального фізичного й психічного розвитку школяра, на основі знань про його вікові анатомо-фізіологічні особливості, теорію спадковості, фактори ризику прогнозувати можливі зміни здоров'я і проводити відповідні психолого-педагогічні чи коригувально-реабілітаційні заходи;
- попереджати виникнення небезпечних для здоров'я ситуацій, у разі потреби ліквідувати чи уникати їх наслідків;
- уміти надавати долікарську допомогу з різних видів уражень: травматичних, термічних, хімічних, радіаційних та ін.

5. Акмеологічна компетентність:

- застосовувати теоретичні знання й практичні навички для оволодіння основами теоретичних філологічних дисциплін;
- використовувати знання, уміння й навички, професійно профільовані знання в галузі філологічних наук;
- володіти способами самостійного опанування знань, уміти реалізувати отримані знання в професійній діяльності;
- розуміти зміст взаємозв'язків духовної, біологічної та соціальної основ у людині, ставлення людини до природи і протиріч, які виникли в сучасну епоху технічного розвитку й кризи існування людини в природі;
- мати уявлення про сутність свідомості, її взаємодії з підсвідомим, про роль свідомості і самосвідомості в поведінці, спілкуванні і діяльності людей, формуванні особистості;
- поєднувати практичну і професійно-педагогічну цілі з реалізацією виховної загальноосвітньої та розвивальної функцій;
- бути готовим реалізувати набуту підготовку у своїй майбутній діяльності.

Спеціальні:

1. Психолого-педагогічна компетентність:

– усвідомлювати перспективні тенденції розвитку педагогічної науки, що ґрунтуються на кращих світових національних педагогічних здобутках минулого та сучасності.

2. Фундаментально-прикладна компетентність:

– уміти працювати з науковою літературою, визначати суть та характер нерозв'язних наукових проблем, пропонувати свої варіанти розв'язання, узагальнювати й класифікувати емпіричний матеріал;

– опанувати систему сучасних прагмалінгвістичних знань про структуру, закономірності та найважливіші аспекти мовної, зокрема й міжкультурної, комунікації.

– мати базову теоретичну та практичну підготовку з української мови та літератури.

3. Методична компетентність:

– володіти основними правилами оформлення ділової документації українською мовою;

– дотримуватись норм сучасної української літературної мови.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 180 годин / 6 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Культура усного мовлення

Культура усного мовлення як предмет вивчення. Мова і мовлення в житті людини. Основи культури усного мовлення. Складники техніки усного мовлення. Українська мова в житті суспільства. Державний статус української мови. Мовна норма. Функції мови і мовлення. Поняття культури мови і мовлення. Культура мови і час. Мовна культура особистості. Образ рідного слова у мовному вихованні. Культура мовлення. Мовленнєвий етикет як компонент комунікації майбутніх учителів. Основні комунікативні ознаки культури мовлення. Якості культури усного мовлення. Правильність мовлення: правильність наголошення, граматична правильність. Логічність та ясність мовлення: залежність логічності мовлення від точності вживання слів. Чистота мовлення. Доречність і достатність викладу думок. Виразність як ознака культури мовлення. Орфоепія. Техніка виразного мовлення: дихання, голос, дикція, наголос. Виразність мовлення й структурно-інтонаційна організація тексту: партитура тексту; міміка і жест як компоненти виразності. Культура мови й етикет спілкування. Мовний етикет українців. Українська мова як засіб формування національної свідомості. Мовні обов'язки громадян. Мова і етнос. Двомовність. Мистецтво гречності. Культура спілкування. Мова – це голос народу. Мовлення і етикет. Правила спілкування.

Змістовий модуль 2

Виразне читання

Місце і значення виразного читання в педагогічному процесі та професійній підготовці вчителя. Особливості виразного читання творів різних жанрів. Техніка мовлення як необхідна передумова словесної дії. Основні засади логіко-емоційної виразності читання. Загальне поняття і компоненти засобів логіко-емоційної виразності читання. Паузи, їхня роль, різновиди і позначення на письмі. Мелодика мовлення, її значення для вираження змісту фрази. Основні мелодійні зміни і позначення їх на письмі. Підготовка твору до читання та аналізу його з учнями. Особливості виразного читання творів різних жанрів. Значення роботи над текстом. Два етапи роботи: літературознавчий і дійовий аналіз тексту. Розповідання. Драматизація та інсценізація. Роль розповідання в роботі вчителя; основна відмінність між читанням і розповіданням, вимоги до розповідання, види розповідання.

3. Рекомендована література

1. Вихованець І. Р. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди / І. Р. Вихованець ; післямова А. Загнітка. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2012. – 160 с.
2. Головащук С. І. Українське літературне слововживання / С. І. Головащук. – К. : Вища шк., 2006. – 184 с.
3. Городенська К. Г. Довідник з української мови (найновіші рекомендації) / К. Г. Городенська, Н. І. Кочукова, Г. М. Куцак. – К. ; Слов'янськ, 2015. – 156 с.
4. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення / Катерина Городенська [Ін-т укр. мови НАН України] – К. : КММ, 2014. – 124 с.
5. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення / Т. Б. Гриценко. – К. : Центр навч. літератури, 2005. – 533 с.
6. Капелюшний А. О. Практична стилістика української мови : навчальний посібник / А. О. Капелюшний. – Вид. 2-ге, перероблене. – Львів : ПАІС, 2007. – 400 с.
7. Климова К. Я. Основи культури і техніки мовлення: навч. посібник / К. Я. Климова. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Ліра, 2007. – 240 с.
8. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови / Олена Курило. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008. – 303 с.
9. Лозова Н. Є. Дзвона чи дзвону? Або -а (-я) чи -у (-ю) в родовому відмінку : словник-довідник / Н. Є. Лозова, В. Б. Фридрак. – К. : Наук. думка, 2007. – 168 с.
10. Нові й актуалізовані слова та значення : словникові матеріали (2002–2010) / Кер. Проекту і відп. ред. О. М. Тищенко, авт. колектив : В. О. Балог, Н. Є. Лозова, Л. О. Тименко, О. М. Тищенко [Інститут української мови НАН України] – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 280 с.
11. Олійник Г. А. Виразне читання. Основи теорії : навч. посібник для вчителів / Г. А. Олійник. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 224 с.
12. Олійник О. Б. Культура мовлення : навчальний посібник / О. Б. Олійник, В. Д. Шинкарук. – К. : Кондор, 2008. – 296 с.
13. Словник української мови / Ред. В. В. Жайворонек. – К. : Просвіта, 2012. – 1320 с.

14. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття : (На матеріалі мови засобів мас. інформації) / О. А. Стишов. – 2-ге вид., переробл. – К. : Пугач, 2005. – 388 с.

15. Українська мова : енциклопедія / [за ред. І. В. Муромцева]. – К. : Майстер-клас, 2011. – 400 с.

16. Читай і знай! : довід.-практикум з граматики та стилістики сучас. укр. мови / Н. Я. Дзюбишина-Мельник, О. Я. Лаврінець, К. С. Симонова, Л. Ф. Ціпцюра. – 2-ге вид. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 198 с.

17. Читай і знай! – 2 : довід.-практикум з фонетики, орфоепії, орфографії, лексикології, фразеології сучасної української мови / О. Я. Лаврінець, К. С. Симонова, І. А. Ярошевич. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 206 с.

4. Форма підсумкового контролю результатів навчання: залік.

5. Засоби діагностики результатів навчання: тести, поточні контрольні роботи, технічні засоби для аудіювання.